

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2017.43.22>

Tomasz Andrzej NOWAK
Częstochowskie Towarzystwo Naukowe
Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Radomsku

[rec.] Zdzisław Włodarczyk, *Na przełomie epok. Radomsko pod panowaniem pruskim (1793–1806)*, Radomsko 2015, ss. 246, wyd. Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Radomsku, seria Radomszczańska Biblioteczka Regionalna XI

W grudniu 2015 r. minęło 10 lat funkcjonowania w Radomsku Polskiego Towarzystwa Historycznego. Zastanawiano się, jak uczcić jubileusz, i w końcu wybrano chyba formę najbardziej pożyteczną – książkę. Propozycję napisania książki specjalnie na tę okazję przyjął dr Zdzisław Włodarczyk, prezes Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego, redaktor „Rocznika Wieluńskiego” (2007–2013). Specjalizuje się on w dziejach Polski pod zaborem pruskim¹, posiada więc odpowiednią wiedzę i doświadczenie w tej materii.

Praca Zdzisława Włodarczyka pt. *Na przełomie epok. Radomsko pod panowaniem pruskim (1793–1806)* składa się z 8 rozdziałów, uzupełnionych przez *Zakończenie, Aneks, Wykaz skrótów oraz Bibliografię*. Wszystko to na niespełna 250 stronach.

We *Wstępie*, obok omówienia zakresu pracy, dowiadujemy się o wykorzystanych zasobach archiwalnych. Poza polskimi archiwami (Warszawa, Poznań, Piotrków Trybunalski, Częstochowa) zostało wykorzystane również Tajne Pruskie Archiwum Państwowe w Berlinie-Dahlem. Przeważająca część podstawy źródłowej pochodzi z piotrkowskiego archiwum. Zbiór ten nie dość, że jest bar-

---

¹ Poza licznymi artykułami na ten temat jest autorem książki *Wieluńskie w dobie Prus Południowych 1793–1806*, Wieluń 2005. Temat zaboru pruskiego podejmował również w doniesieniu do Radomska – Z. Włodarczyk, *Radomsko w okresie tzw. Prus Południowych 1793–1806 (cz. 1)*, „Zeszyty Radomszczańskie” 2008, t. 2, s. 39–54; *Radomsko w okresie tzw. Prus Południowych 1793–1806 (cz. 2)*, „Zeszyty Radomszczańskie” 2009, t. 3, s. 49–63.

dzo obszerny, to jeszcze niezmiernie trudny do odczytania. Właściwie Zdzisław Włodarczyk był pierwszym historykiem, który wykorzystał te materiały. Autor doskonale również orientuje się dostępnej literaturze przedmiotu (polskiej i niemieckiej), zarówno w odniesieniu do Radomska, jak i ogólnie zagadnienia Prus Południowych.

Nim Autor rozpoczął ukazanie wewnętrznych dziejów Radomska w latach 1793–1806, opisał w I rozdziale okoliczności przejścia ziem polskich pod obce panowanie, scharakteryzował samo państwo pruskie oraz nowy podział administracyjny, w jakim znalazły się polskie ziemie. Rozdział II omawia już samo Radomsko, jego stan u schyłku Rzeczypospolitej, układ przestrzenny i zabudowę oraz mieszkańców. Kolejna część książki poświęcona została władzom miejskim i skarbowości miejskiej. Czwarty rozdział to miejskie sądownictwo, następny podejmuje temat warunków sanitarnych i opieki zdrowotnej, szósty natomiast omawia życie gospodarcze. Zdzisław Włodarczyk kolejną partię książki poświęcił szkolnictwu i życiu kulturalnemu. Ostatnia część dotyczy pruskiej obecności wojskowej w mieście. Po *Zakończeniu* Autor zamieścił *Aneks* składający się z 9 różnych dokumentów (m.in. spis majątku mieszczanina, dokumenty urzędników pruskich, obwieszczenie władz miejskich o obowiązku wiązania psów na łańcuchach). Książkę kończy streszczenie w języku niemieckim, wykaz skrótów oraz obszerna bibliografia. Spis źródeł zajmuje 7 stron, co już samo w sobie mówi o wartości książki. A cała bibliografia zamieszczona została na 21 stronach.

Tak opisana przeszłość miasta ujmuje podstawowe zagadnienia, ukazujące życie mieszczan na przełomie XVIII i XIX w. Czytelnik otrzymał więc obraz społeczności miejskiej, jej warunków życia, pracy zawodowej, życia religijnego i kulturalnego. Nie bez znaczenia, zwłaszcza dla coraz popularniejszych badań genealogicznych, jest operowanie konkretnymi nazwiskami mieszczan i – w mniejszym stopniu – pruskich urzędników.

Książkę uzupełniają kilka ilustracji i map. Od czasu do czasu w tekście pojawiają się po niemiecku nazwy urzędów czy funkcji, ale język oryginału przywoływany jest sporadycznie. Autor na szczęście nie uległ pokusie, by swego czytelnika uraczyć obfitymi fragmentami źródeł w języku niemieckim. To z pewnością ułatwia odbiór książki osobom nieznającym tego języka. Jak zaznacza sam Autor, świadomie nie wykorzystał w pełni zasobu źródeł, bogatych we wszelakie dane liczbowe. Tłumacząc się z tego, przytoczył doskonały cytat z Jędrzeja Kitowicza – „boby się zrobiła taryfa miasto historii”. Generalnie praca jest dobrze napisana i łatwo się ją czyta. Sięgną po nią nie tylko zawodowi historycy, ale i zwyczajni pasjonaci historii.

Promocja książki odbyła się podczas uroczystości jubileuszowych PTH 5 grudnia 2015 r. w radomszczańskim muzeum. Wówczas Autor w krótkim wystąpieniu omówił pracę nad książką i jej zawartość. Podkreślił, że dzięki temu opracowaniu Radomsko jest jednym z nielicznych miast posiadających książkę opisującą dzieje w okresie zaboru pruskiego. Przeważnie bowiem takie publikacje mają duże miasta.

Jestem niezmiernie zadowolony, że publikacja ta ujrzała światło dzienne, zarówno jako prezes PTH w Radomsku – bo w ciekawy i użyteczny sposób uczciliśmy swój jubileusz – ale też jako historyk regionalista. W znaczący sposób zwiększyła się bowiem wiedza historyczna o Radomsku, mieście bez monograficznego ujęcia swoich dziejów. Książka będzie źródłem wiedzy nie tylko dla radomszczan, ale dla ogółu historyków zajmujących się tym okresem.